

**Соловйова М. В.**

здобувачка вищої освіти освітньо-наукової програми «Спеціальна освіта»  
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,  
м. Київ (Україна)

## **ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОРУШЕННЯМИ**

**Анотація.** У статті розглянуто теоретичні аспекти морального виховання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями розвитку. Висвітлено особливості морального виховання та акцентовано увагу на важливості моральних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями.

**Ключові слова:** моральне виховання, моральні якості, молодший шкільний вік, інтелектуальні порушення розвитку дитини.

## **ОСОБЕННОСТИ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ИНТЕЛЕКТУАЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ**

**Аннотация.** В статье рассмотрено теоретические аспекты нравственного воспитания младших школьников с интеллектуальными нарушениями развития. Освещены особенности нравственного воспитания и акцентировано внимание на важности моральных качеств детей с интеллектуальными нарушениями.

**Ключевые слова:** нравственное воспитание, моральные качества, младший школьный возраст, интеллектуальные нарушения развития ребенка.

## **Features of moral education in young students with intellectual disabilities**

**Annotation.** The article proposes to consider the theoretical aspects of moral education of primary school children with intellectual disabilities. Consider the features of moral education and emphasize the importance of moral qualities of children with intellectual disabilities.

**Key words:** moral education, moral qualities, primary school age, intellectual disorders of child development.

**Постановка проблеми.** Моральне виховання дітей з інтелектуальними порушеннями відрізняється від морального виховання нормотипових дітей, тому що потребують у виборі інших форм та методів організації цього процесу.

**Виклад основного матеріалу.** З давних-давен філософи надавали поняттю моральності по-різному. Аристотель казав: «Морально прекрасним називають людину досконалого гідності... Отже, про моральну красу кажуть з приводу

чесноти: морально прекрасним звать справедливого, мужнього, розсудливого та, взагалі, людину, яка володіє всіма чеснотами». В. Даль вважав, що моральність – протипага тілесному, плотьському, а, навпаки, духовний, душевний.

Термін моральність походить від слова мораль. «Мораль – це еталони та норми, якими керується людина в своїй поведінці, в своїх повсякденних вчинках».

Поняття моральне виховання неосяжне. Воно охоплює всі сторони життєдіяльності людини. Саме тому, В. Сухомлинський, розробив систему про всебічний розвиток особистості, вважав, що системоутворююча ознака – моральне виховання.

В педагогіці моральне виховання визначається як педагогічна діяльність з формування у дітей системи моральних знань, почуттів та оцінок, правильної поведінки. Основними напрямками морального виховання є:

- формування моральної свідомості;
- виховання та розвиток моральних почуттів;
- вироблення вмінь та звичок моральної поведінки.

Методи морального виховання – способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових особливостей дітей. До найпоширеніших методів морального виховання належать методи формування моральної свідомості, методи формування моральної поведінки, методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки. Найбільш поширеним групуванням методів виховання за їх ознаками є класифікація Ю. Бабанського. Методи формування свідомості учнів – словесні: розповідь, пояснення, бесіда, диспут, метод прикладу.

Завдання морального виховання:

- формування в учнів етичних поглядів, переконань і світогляду;
- формування навичок і звичок моральної поведінки;
- виховання в учнів моральних почуттів;
- виховання морально-вольових рис характеру;
- виховання єдності між свідомістю та поведінкою.

Формування навичок і звичок моральної поведінки – важливе завдання морального виховання. Цей процес займає особливе місце в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Для дітей «...з порушеннями інтелектуального розвитку є характерним порушення пізнавальної діяльності, що виявляється в обмеженості сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, відтворенні сприйнятого і вивченого. Такі діти можуть мати певні обмеження у набутті комунікативних та соціальних навичок» [3].

Навички моральної поведінки є невід'ємною складовою розвитку дитини, визначають її вчинки, зумовлюють ставлення до навколишньої дійсності, дорослих і однолітків. Адже важливо не лише те, як дитина поводить, а й те, як вона приймає рішення про певний вчинок: самостійно чи під впливом дорослих. Звична поведінка дитини формується поступово, з набуттям досвіду. Часто рівень моральних уявлень випереджає розвиток поведінки дитини, оскільки формування навичок поведінки потребує більше часу і вправлення, ніж формування заснованих на пам'яті уявлень. Крім того, у процесі виховання педагог не завжди може забезпечити єдність знань дітей про моральні норми з вимогами дорослих щодо їхньої поведінки [2]. Тому втілення уявлень про моральні норми у реальні вчинки дітей за різних життєвих ситуацій є дуже складним завданням. Властива багатьом інертність розумових процесів ставить успіх формування їх звичок у залежність від випадкових негативних вражень. Таке враження «може спровокувати імпульсивний вчинок, який в подальшому може зафіксуватися у вигляді звичного способу реагування. Вплив таких помилкових епізодичних дій на деяких дітей, яким властива інертність нервових процесів, досить велике, вони можуть служити основою виникнення інших звичок» (С. Рубінштейн).

Формування моральних почуттів, які представляють собою переживання людиною свого ставлення до моральних вимог, вчинків, дій, явищ суспільного життя – найважливіше завдання морального виховання. Моральні почуття, які є рушійною силою поведінки дитини з інтелектуальними порушеннями, виражають бажання та емоційні стани, забарвлюють психічні процеси. У учнів молодших класів формується почуття поваги до старших, почуття відповідальності за дисципліну, успішність, за дотримання режиму дня і правил внутрішнього розпорядку, почуття справедливості, готовність заступитися за скривдженого, почуття задоволення від добре зробленої роботи, від дотримання чистоти, порядку в побуті.

Формування моральної свідомості – складний і тривалий процес, який починається з засвоєння елементарних етичних уявлень і йде по шляху формування цілісної системи поглядів, в основі якої лежать переконання людини [4]. Моральна свідомість дитини існує в уявленнях, поняттях, переконаннях, ідеалах. У молодшому шкільному віці формуються елементарні уявлення про мораль, судження про те, що добре і що погано, що можна робити і чого слід уникати. У цьому процесі дитина вчиться правильно оцінювати вчинки, обрати адекватну ситуації форму поведінки, усвідомлювати свої дії. Оцінювання вчинків відбувається за способом їх здійснення (як вчинив), результатами (які наслідки вчинку) і мотивами (чому так вчинив). Формування моральних переконань передбачає передусім формування світогляду, який дозволяє учням правильно оцінювати явища навколишньої дійсності, розбиратися в етичних нормах, свідомо їх засвоювати і вміло застосовувати на практиці. Це особливо складна і важка задача, коли йдеться про молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Результатом процесу морального виховання є моральна вихованість – цілісна сукупність сформованих моральних якостей особистості та їхніх компонентів. Вона проявляється в тому, як дитина відноситься до своїх обов'язків, до самої діяльності та її результатам, до інших людей. Також не менш важливий характер їх відношення: доброзичливість чи злість, співпраця чи конкуренція, підтримка чи порушення колективних рішень, байдужість чи зацікавленість у справах однолітків, взаємна допомога чи егоїзм.

Дитина з інтелектуальними порушеннями стикається з труднощами моральних понять, їхнім суперечливим використанням в реальному житті, розходження між моральними категоріями та їх втілення в поведінку та повсякденну діяльність.

На початку шкільного навчання для дітей з інтелектуальними порушеннями потрібно виховувати зацікавленість до громадського життя, бажання, здатність та звички до праці, створювати правила громадської поведінки. Виховання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями повинно стати безпосередньою організацією повсякденного життя та досвіду.

Моральний розвиток молодшого школяра з інтелектуальними порушеннями визначено процесом кількісних та якісних змін, які відбуваються в моральному вигляді дитини та просувають на більш високий рівень. Основний шлях формування

моральних знань, умінь та навичок поведінки – це повсякденне керівництво їх життям, діяльністю та поведінкою [5]. Заклади освіти (на сьогоднішній день батьки обирають заклад або форму навчання), в яких навчаються діти з інтелектуальними порушеннями, повинні турбуватися про моральне виховання та розвиток своїх підопічних, для того, щоб вони усвідомлено керувалися принципами та нормами моральності. В іншому випадку це приведе до деформації поведінки.

Особлива увага повинна приділятися моральному вихованню, дисципліні, доброзичливості, шанобливому ставленню до оточуючих. Якщо в закладі освіти добре продумана система моральної просвіти, то згодом позитивно здійснюється розвиток та корекція молодших школярів з інтелектуальними порушеннями моральних почуттів. Не менш важлива увага повинна приділятися засвоєнню основ моралі, загальних норм та звичаїв суспільства, в якому живе дитина. Потрібно з малих років прищеплювати моральні почуття: любов до сім'ї, культуру поведінки, взаємовідношення з однолітками та дорослими, культуру праці, особисту гігієну тощо [6].

Для морального виховання дітей із інтелектуальними порушеннями бажаним є застосування всіма членами команди супроводу системи морально етичних занять з використанням усіх методів виховного впливу, серед яких найважливішими є методи етичного інформування (бесіда, роз'яснення); методи створення виховних ситуацій, формування досвіду моральної поведінки (привчання, вправи), методи стимулювання моральної поведінки (заохочення, схвалення, нагорода). Основним засобом виховного впливу ми виділяємо виховні заняття у формі етичної бесіди. Етична бесіда дозволяє батькам виявити у дітей прогалини в моральному розвитку, встановити випадки локалізації переконань і за допомогою співставлення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків поступово усунути фрагментарність етичних уявлень щодо моральних категорій, надаючи їм систематизований характер.

**Висновки.** Таким чином, в результаті спостереження за тривалим та тяжким процесом виховання моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями, було виявлено, що моральні якості виховуються у дітей на основі поступового освоєння моральних понять, оцінок, на основі знань, на яких, певним чином оцінених дорослими, будуються і власні моральні судження дітей; у процесі отримання дітьми знань формуються перші елементарні моральні

поняття, кожне з яких включає в себе певну сукупність істотних ознак, а сутність цих понять розкривається для дітей лише в процесі їх життєвої практики.

Крім того, моральною слід вважати ту дитину, для якої норми, правила і вимоги виступають як її власні погляди та переконання, як звичні форми поведінки. У своєму справжньому значенні моральність не має нічого загального зі слухняно-механічним виконанням, вимушеним тільки зовнішніми вимогами встановленими в суспільстві моральних норм і правил. Моральність є не що інше, як внутрішній категоричний імператив особистості, в якості спонукальних сил якого виступають її здорові суспільні потреби та пов'язані з ними моральні знання, погляди, ідеали та переконання.

### **Список використаних джерел**

1. Атемасова О.А. Проблеми розвитку та корекції емоційної сфери молодших школярів. – Х.: Ранок, 2010.
2. Висоцька А. Особливості виховного процесу у спеціальних закладах для дітей з порушенням психофізичного розвитку// Дефектологія. – 2010. – №2.
3. Гладуш В.А. Післядипломна освіта дефектологів на базі обласних лікарсько-педагогічних кабінетів / В. А. Гладуш // Зб. наук. праць Бердянського державного педуніверситету (Педагогічні науки). – Бердянськ, 2011. – С. 70–77.
4. Гра в початковій школі / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х.: Основа, 2009.
5. Григорчук Т.В., Іова В.Ю., Красномоєць Л.В. Веселкове дитинство (Технології виховної роботи з молодшими школярами): Навч. Посіб. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001.
6. Матвієнко О.В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. – К.: Стилос, 1999.

*Матеріали подані в авторській редакції*